

Aha – de säger så ...

Några reflektioner om svenskan efter ett tag i exil

ANNIKA RENTOLA

Intill hans skrivbord på Svenska Dagbladets kulturredaktion hänger en löpsedel med de två viktigaste frågorna väl synliga: Finns Gud? Var är Bo?

Han syns inte, men hörs redan: ett staccatoskratt. Några korta lätta steg senare har den svarta kavajen rundat ett av skrivborden. Han är snabb i vändningarna, Bo Löfvendahl, men rycker man i honom och hinner ställa en fråga i farten får man nästan säkert ett tänkvärt svar. Det behövs. Efter en och en halv månad som språkbadare på den stora svenska dagstidningen undrar jag ibland som rumpnissarna i Astrid Lindgrens Ronja Rövardotter: Voffor gör di på detta viset?

Alltså:

Språkarbetare på svenska i Finland talar ständigt om språket. Många av oss som producerar dagstidningstext eller annan mediesvenska ser det som en plikt att hålla ögonen på hur språket utvecklas i Sverige. Vi finlandssvenska ordbrukare påminns hela tiden om vår knöliga sits. Vi sägs ha svårt att skriva ett tydligt, enkelt och vackert modersmål. Än förleder dialekten oss till ord som inte förstås av alla, än luras vi av naturliga, men ack så pinsamma, skäl ner i finskans fallgropar. De tröttaste och mest oinspirerade av dagar hän-

der det att vi tar modell av finskans värsta byråkratiska passivkonstruktioner och vrider till dem så att de nästan ser ut som svenska. Så vi får höra att vi ska läsa mer svenskspråkig skönlitteratur och att vi ska hålla reda på vad språkvårdarna i västerled säger om vårt modersmål. Det gäller att uttrycka sig korrekt, men att inte låta alltför gammaldags i en svensk läsares ögon. Sverigesvenskan uppfattas som den norm vi ska följa.

Bo själv

Så när lokalbladet i en av de norra Stockholmsförorterna för n:te gången klämmer till med berättelsen om en ung man som "bor själv", är det dags att leta reda på Bo. Min spontana tanke har varit att artikeln handlar om en ung funktionshindrad man som fått en lägenhet i ett stödboende och nu klarar sig nästan på egen hand. Men så är det förstås inte. Den unge mannen studerar vid Tekniska högskolan och är helt enkelt glad över att ha hittat en lägenhet att bo i. Han klarar vardagen alldeles bra utan hjälp. Hans flickvän bor i närheten, så han bor själv. Inte ensam. Själv.

Bo, är det så pinsamt att vara ensam i Sverige att man inte kan använda det ordet längre?

– Hm, ensamheten har kanske accentuerats som ett problem i vår kultur, men för mig känns

det där uttrycket inte konstigt alls. Det har slagit igenom mycket och är faktiskt inte speciellt nytt. Det är delvis ett dialektalt fenomen, ungefär som när "vart" kom in i talspråket i stället för "varit" för tjugo trettio år sedan. Jag tror det där med *själv* är vanligare söderut än norrut.

Tack, men tanken att byta ut *ensam* mot *själv* känns fortfarande motig.

Det finns annat som skaver i hjärnan också; irritationen över hur skribenter använder orden *de* och *dem* hänger med mig hemifrån. Eftersom jag nu har mer tid än vanligt att läsa svenska tidningar noterar jag att meningar av typen "för de som" är vanligare i Sverige än i svenska texter i Finland. En dag ser jag sedan också en svensk läsare ondgöra sig över konstruktionen.

Bo, är jag gammaldags som vill säga "för dem som"?

– Nej, men acceptansen för det andra uttrycket ökar när allt fler använder det. I dag är det faktiskt svårt att hävda att den formen är fel. Språkriktighetsboken gör det inte.

Svenska på finska och engelska

Hemma i Finland vaktar vi ständigt på de finska orden och satskonstruktionerna, som så lätt smyger sig in i våra texter för att där börja gnaga sönder syntaxen. Adverbialen slutar inordna sig på sina rätta platser. De börjar parkera sig här och var, slå sig i slang med ord de, för allas bästa, egentligen inte borde umgås med. När man kommer på sina misstag ska man korrigera dem. Och när man hittar bra svenska ord i stället för låneord för olika fenomen borde man ta vara på dem. En dag på Svenska Dagbladet blir uppdraget att skriva en webbnyhet om ett tillslag mot en lägenhet där polisen beslagtagit ett antal datorer och ... blåstråleskivor. Det ordet har jag plockat upp i en nyordslista några månader innan och tänkt att det är sällan man fått tillfälle att använda ett så

bra nytt svenskt ord. Ett samtal med redaktören för nyordslistan har lärt mig att ordet blåstråleskiva lanserats i svenska tekniktidningar.

När texten ligger på webben har blåstrålen försvunnit och ersatts med Blu-rayskivor. Utmärkt, men vad är nu det här? Bo!

– Ja, vi har diskuterat det där. Blu-ray är ett slags varumärke, så man kan hålla sig till det. Jag retar mig faktiskt inte på enstaka engelska uttryck i texter, men jag irriterar mig på att folk skriver för mycket engelska överlag och talar dålig engelska utan att veta om det. Varje månad skäller jag ut folk för att deras sajter är på engelska. Om jag ska skriva om ett svenskt evenemang så vill jag inte läsa om det på engelska. Det är bara dumt och gör att nyanserna försvinner. Har du hört hur de säger i högtalarna på tunnelbanan förresten? Next stop: Hötorget! Det är ett exempel på

den svenska mesigheten. Förresten medför överanvändningen av engelska hos oss att klasskillnaderna ökar i samhället. Hur är det till exempel med engelskkunskapen bland invandrare från Grek-

land, Syrien eller Irak?

Säga fult

"Jävla torskskalle", häver en kollega en dag ur sig om en besvärlig person. Å fan, det var grovt!

Bo?

– Ja, vi svär med andra ord än ni. Många säger "fuck" och "shit" på engelska, använder ord på ett annat språk. Då distanserar man sig och de får inte så stor genomslagskraft. Däremot använder vi sällan det där f-ordet som är så vanligt hos er. I Stockholm känns det inte stilistiskt rättplacerat.

Känns ... Ja-a. De första veckorna har ordet hoppat fram och blockerat hjärnan tio gånger om dagen: "Nu känner jag för lunch." "Nu känner jag att det här inte funkar." "Det här känns inte bra." "Det här känns rätt." "Nu känner jag att jag har kommit igång." "Nu känner jag att det är dags att gå hem."

Efter en och en halv månad känns det ändå helt okej att känna för lunch. Örat vänjer sig.

Bo, vilka ord skulle du förbjuda om du fick?

– Jag vill väl inte förbjuda några ord. Det skulle i så fall vara adjektiv som förlorat sin kraft. Men jag kan bli galen på saker som är "heta trender".

Tidigare har vi talat om hur folk ibland säger att språket förflackas.

– Vilket vansinnigt dumt uttryck. Att ett språk skulle bli flackare

för att man använder olika varianter av det förstår jag inte. Vi får ju inte färre ord i svenskan för att det kommer nya. De gamla finns ju också kvar, men vem har sagt att den svenska som lärdes ut i realskolan i Södertälje på trettioalet är rättare och bättre än den vi talar i dag? Vi anpassar ju oss. Journalister har som uppgift att förklara världen som den är i dag och då behöver man ett språk som fungerar här och nu. Vi får nya läsargenerationer som inte vet något om Vietnamkriget och som vissa ord och referenser inte säger något. För dem måste vi skriva med hjälp av nya ord, nya associationer.

Språkpratet lever

Språket ska följa samhällsutvecklingen och då gäller det för de professionella ordbrukarna att få ordning på vad folk talar om och vilka ord de använder för att beskriva sin vardag. Vi får vara ly-

hörda och varje dag skruva in språkfrekvensen lite noggrannare.

– I Finland har ni kanske en större språklig medvetenhet än här. Finlandssvenskar skriver faktiskt ofta en mer korrekt svenska än svenskar

– med mer eftertanke om vad som är rätt och fel. Vi skriver i stället med samma omedelbarhet som vi talar.

Den svenska språkmedvetenheten lever ändå gott. Så länge lösnummer av Språktidningen säljer som smör i pressbyråkioskerna kan man lita på att intresset för svenskan som både proffsverktyg och allas egendom lever och utvecklas.

Så det är lugnt. Vi kan och ska fortsätta att reflektera över språket, leka med det. Det finns rätt och fel, men det finns också utrymme för glädjeskutt och ordlek, för nytänk – helt enkelt för att språket är allas: ditt och mitt och Bos. För att det är vi som gör det till vad det är i dag: du och jag och Bo och alla andra.

Och vart tog nu Bo vägen?

Ah, han är på väg vidare igen, men hinner rekommendera Språkriktighetsboken som läsning för de(m) som är intresserade av såväl språkliga källor som grundlig forskning om hur svenskan egentligen ser ut i dag.

*Språket är allas: ditt och mitt
och Bos.*

Foto: Dan Hansson

Bo Löfvendahl är kulturjournalist och språkvårdare på Svenska Dagbladet. Han är ledamot i Tidningarnas telegrambyrås mediespråksgrupp. Gruppen ansvarar för TT-språket – skrivregler och skrivtekniska rekommendationer för svenska journalister. Bo Löfvendahl skriver ibland språkspalter i Svenska Dagbladet.

Foto: Janne Rentola

Annika Rentola är reporter på Hufvudstadsbladet och språkbildare på Svenska Dagbladets redaktion i Stockholm i mars och april.